

BOODSCHAP VAN DE HEILIGE VADER
FRANCISCUS
VOOR DE VIERING VAN DE
54STE WERELDVREDEDAG

1 JANUARI 2021

EEN CULTUUR VAN ZORG ALS EEN WEG NAAR DE VREDE

1. Op de drempel van het nieuwe jaar wil ik mijn hartelijke groeten overbrengen aan staatshoofden en regeringsleiders, de verantwoordelijken van internationale organisaties, de geestelijke leiders en de gelovigen van de verschillende godsdiensten en de mannen en vrouwen van goede wil. Ik richt tot allen mijn beste wensen dat dit jaar de mensheid mag vorderen op de weg van broederschap, gerechtigheid en vrede onder de mensen, de gemeenschappen, de volken en de staten.

2020 is getekend door de grote gezondheids crisis van Covid-19, die is veranderd in een wereldwijd verschijnsel over grenzen heen en crises sterk heeft verergerd die nauw met elkaar in verband staan, zoals op het gebied van het klimaat, het voedsel, de economie en de migratie en zo zwaar lijden en ongemak veroorzaakt. Ik denk vóór alles aan hen die een familielid of een dierbare hebben verloren, maar ook aan allen die hun werk hebben verloren. Ik denk ook aan artsen, verplegers en verpleegsters, apothekers, onderzoekers, vrijwilligers, geestelijke verzorgers en het personeel in de ziekenhuizen en de gezondheidscentra, die zich zo hebben ingezet en dat nog doen met zo'n grote inspanning en offers dat sommigen van hen zijn gestorven in een poging de zieken nabij te zijn, hun lijden te verlichten of hun leven te redden. Terwijl ik deze mensen eer bewijs, hernieuw ik de oproep aan de politieke leiders en aan de private sector om passende maatregelen te nemen om de toegang te garanderen tot de vaccins tegen Covid-19 en de essentiële technologieën die noodzakelijk zijn om de zieken en allen die het armst en kwetsbaarst zijn, bij te staan.¹

Het doet pijn te moeten constateren dat er naast talrijke getuigenissen van naastenliefde en solidariteit helaas verschillende vormen van nationalisme, racisme, xenofobie en ook oorlogen en conflicten die dood en verderf zaaien, weer de kop opsteken.

Deze en andere gebeurtenissen die de weg van de mensheid afgelopen jaar hebben getekend, leren ons het belang om voor elkaar en de schepping te zorgen, om een

¹ Vgl. Videoboodschap ter gelegenheid van de 75ste zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, 25 september 2020.

meer broederlijke maatschappij op te bouwen. Daarom heb ik als thema van deze brief gekozen: *Een cultuur van zorg als een weg naar de vrede*. Een cultuur van de zorg om de cultuur van onverschilligheid, afdanken en conflict, die vandaag vaak overheerst, te bestrijden.

2. God de Schepper, oorsprong van de roeping van de mens tot zorg

In vele religieuze tradities zijn er verhalen die betrekking hebben op de oorsprong van de mens, zijn relatie met de Schepper, de natuur en medemensen. In de Bijbel openbaart het boek Genesis vanaf het begin het belang van zorg en bescherming in Gods plan met de mensheid, en laat daarbij duidelijk de relatie tussen de mens ('adam) en de aarde en de broeders en zusters ('adamah) zien. In het bijbelscheppingsverhaal vertrouwt God de tuin, "aangelegd in Eden" (vgl. Gen. 2, 8) aan de handen van Adam toe met de opdracht die "te bewerken en te bewaren" (vgl. Gen. 2, 15). Dat betekent enerzijds de aarde productief maken en anderzijds haar beschermen en haar het vermogen laten bewaren om het leven te ondersteunen.² De werkwoorden "bewerken" en "bewaren" beschrijven de relatie van Adam met zijn tuin als woonplaats maar ook op het vertrouwen dat God in hem stelt, door hem tot heer en behoeder van heel de schepping te maken.

Met de geboorte van Kaïn en Abel begint een geschiedenis van broeders en zusters. Hun relatie zal - negatief - door Kaïn worden geïnterpreteerd in termen van "voogdij" of "bewaking". Na zijn broer Abel te hebben gedood antwoordt Kaïn op de vraag van God als volgt: "Moet ik dan op mijn broer passen?" (Gen. 4, 15).³ Ja, zeker! Kaïn is de "behoeder" van zijn broer. "In deze zo oude verhalen, rijk aan een diepe symboliek, was reeds een overtuiging vervat die vandaag wordt gevoeld: dat alles een onderling verband heeft en dat een echte zorg voor ons eigen leven en onze relaties met de natuur niet te scheiden zijn van broederschap, gerechtigheid en trouw ten opzichte van de ander".⁴

3. God de Schepper, voorbeeld van zorg

De Heilige Schrift presenteert God behalve als Schepper als Degene die zorgt voor zijn schepselen, in het bijzonder Adam, Eva en hun kinderen. Hoewel op hem de vervloeking rust vanwege de misdaad die hij heeft begaan, ontvangt dezelfde Kaïn van de Schepper een *teken van bescherming*, opdat zijn leven gewaarborgd is (vgl. Gen. 4, 15). Terwijl dit feit de *onschendbare waardigheid* van de persoon bevestigt, die geschapen is naar het beeld en de gelijkenis van God, laat het ook het goddelijk plan zien om de harmonie van de schepping te bewaren, omdat "vrede en geweld niet in hetzelfde huis kunnen wonen".⁵

Juist de zorg voor de schepping ligt ten grondslag aan de instelling van de Sabbat, die behalve dat zij de goddelijke eredienst regelde, er op gericht was de maatschappelijke orde en de aandacht voor de armen te herstellen (vgl. Gen. 1, 1-3; Lev. 25, 4). De viering van een jubeljaar bij de terugkeer van het zevende sabbatjaar

² Vgl. encycl. *Laudato si'* (24 mei 2015), 67.

³ Vgl. *Broederschap, grondslag en weg naar vrede*". Boodschap bij de viering van de 47ste Wereldvrede dag (8 december 2013), 2.

⁴ Encycl. *Laudato si'*, 70.

⁵ Pauselijke Raad "Iustitia et Pax", *Compendium van de sociale leer van de Kerk*", nr. 488.

schonk de aarde, de slaven en degenen die schulden hadden, rust. In dit genadejaar zorgde men voor de meest kwetsbaren en bood men hun een nieuw levensperspectief, zodat er onder het volk geen enkele behoefte was (vgl. Deut. 15, 4).

Opmerkelijk is ook de profetische traditie waar de hoogste uitdrukking van het Bijbelse begrip gerechtigheid zichtbaar wordt in de wijze waarop een gemeenschap omgaat met de zwaksten in haar midden. Daarom verheffen Amos (2, 6-8) en in het bijzonder Jesaja (58) voortdurend hun stem ten gunste van de gerechtigheid voor de armen, die om hun kwetsbaarheid en gebrek aan macht alleen door God gehoord worden, die voor hen zorgt (vgl. Ps. 34, 7; 113, 7-8).

4. De zorg in het dienstwerk van Jezus

Het leven en het dienstwerk van Jezus belichamen het hoogtepunt van de liefde van de Vader voor de mensheid (Joh. 3, 16).

In de synagoge van Nazareth toont Jezus zich als degene die de Heer heeft gewijd en "gezonden om aan armen de Blijde Boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken" (Luc. 4, 18). De messiaanse activiteiten, die kenmerkend zijn voor jubelijaren, vormen het meest welsprekende getuigenis van de zending die Hem door de Vader is toevertrouwd. In zijn medelijden nadert Christus tot zieken van lichaam en ziel en geneest hen; Hij vergeeft de zonden en geeft hun een nieuw leven. Jezus is de Goede Herder die zorgt voor zijn schapen (vgl. Joh. 10, 11-18; Ez. 34, 1-34); Hij is de Barmhartige Samaritaan die zich buigt over de gewonde mens, zijn wonden geneest en voor hem zorgt (vgl. Luc. 10, 30-37).

Op het hoogtepunt van zending bezegelt Jezus zijn zorg voor ons door zich op het kruis te offeren en ons zo te bevrijden van de slavernij van zonde en dood. Zo heeft Hij met de offergave van zijn leven voor ons de weg van de liefde geopend en Hij zegt tot ieder: "volg mij. Doe evenzo" (vgl. Luc. 10, 37).

5. De cultuur van de zorg in het leven van de volgelingen van Jezus

De werken van geestelijke en lichamelijke barmhartigheid vormen de kern van de dienst van naastenliefde van de vroege Kerk. De eerste generatie christenen brachten het samen delen in praktijk, opdat niemand onder hen behoeftig was (vgl. Hand. 4, 34-35) en zij spanden zich in om van de gemeenschap een gastvrij huis te maken, dat openstond voor iedere menselijke nood, bereid om te zorgen voor de meest kwetsbaren. Zo werd het gebruikelijk vrijwillige offers te brengen om de honger te stillen van de armen, de doden te begraven en te zorgen voor wezen, ouderen en slachtoffers van rampen, zoals schipbreukelingen. In latere tijden, toen de edelmoedigheid van de christenen haar oorspronkelijke elan verloor, beklemtoonden enkele kerkvaders het feit dat bezit door God bedoeld is voor het gemeenschappelijk welzijn. Ambrosius beweerde dat "de natuur alle dingen heeft gegeven voor de mensen tot gemeenschappelijk gebruik. [...] Daarom heeft de natuur een gemeenschappelijke recht voor allen voortgebracht, maar de hebzucht heeft het tot een recht voor weinigen gemaakt".⁶ Toen de Kerk de vervolgingen van

⁶ *De officiis* 1, 28, 132: *PL* 16, 67.

de eerste eeuwen te boven was gekomen, heeft zij de herwonnen vrijheid gebruikt om de maatschappij en haar cultuur te inspireren. “De nood van de tijden wekte nieuwe krachten op ten dienste van de christelijke liefde. De geschiedenis herinnert aan talrijke werken van liefdadigheid. [...] Er werden talrijke instituten opgericht tot steun van de lijdende mensheid: *ziekenhuizen, onderkomens voor armen, weeshuizen, huizen voor vondelingen, hospices, enz.*).⁷

6. De beginselen van de sociale leer van de Kerk als basis van een cultuur van de zorg

De *diaconie* van het begin, die door de eeuwen heen door de reflectie van de kerkvaders, de werkdadige naastenliefde van zoveel lichtende geloofsgetuigen is verrijkt en beziel, is het kloppend hart geworden van de sociale leer van de Kerk. Deze leer wordt aan alle mensen van goede wil aangeboden als een kostbaar erfgoed van beginselen, criteria en aanwijzingen waaruit men de “grammatica” van de zorg kan putten: het bevorderen van de waardigheid van iedere menselijke persoon, de solidariteit met de armen en de kwetsbaren, de zorg voor het gemeenschappelijk welzijn, het behoud van de schepping.

* De zorg als bevordering van de waardigheid en de rechten van de persoon

“Het begrip persoon, zoals dat ontstaan en gerijpt is in het christendom, helpt een volledig menselijke ontwikkeling na te streven. Want persoon betekent altijd relatie, geen individualisme, bevestigt opname en geen uitsluiting, unieke en onschendbare waardigheid en geen uitbuiting”.⁸ Iedere menselijke persoon is geen doel op zich, nooit eenvoudigweg een instrument dat men alleen moet waarderen om zijn nut maar is geschapen om samen te leven in het gezin, de gemeenschap, de maatschappij, waar alle leden gelijk zijn in waardigheid. Uit die waardigheid vloeien de rechten voort, evenals de plichten die bijvoorbeeld herinneren aan de verantwoordelijkheid om de armen, de zieken, de gemarginaliseerden op te nemen, “iedere naaste van ons, dichtbij of ver in tijd en ruimte”.⁹

* De zorg voor het gemeenschappelijk welzijn

Ieder aspect van het maatschappelijk, politiek en economisch leven vindt zijn vervulling, wanneer het ten dienste wordt gesteld van het gemeenschappelijk welzijn, ofwel van “het totaal van die sociale voorwaarden waardoor zowel groepen als enkelingen hun eigen volmaaktheid vollediger en gemakkelijker kunnen bereiken”.¹⁰ Daarom moeten onze plannen en krachtsinspanningen altijd rekening houden met de uitwerking op de hele menselijke familie door de gevolgen voor het heden en de toekomstige generaties te overwegen. Hoe waar en actueel dat is, laat ons de pandemie van Covid-19 zien, ten overstaan waarvan “wij ons hebben gerealiseerd dat wij in hetzelfde schuitje zitten, allen broos en gedesoriënteerd, maar tegelijkertijd

⁷ K. Bihlmeyer - H. Tüchle, *Storia della Chiesa, vol. I L'antichità cristiana*, Morcelliana, Brescia 1994, 447.448.

⁸ Toespraak tot de deelnemers aan het congres, georganiseerd door het dicasterie voor de Dienst van de Integrale Menselijke Ontwikkeling bij de 50ste verjaardag van “*Populorum progressio*” (4 april 2017).

⁹ Boodschap aan de 22ste zitting van de Conference of the Parties to the UNFCCC (COP22), 10 november 2016. Vgl. de interdicasteriële rondetafelconferentie van de Heilige Stoel over de integrale ecologie, *In cammino per la cura della casa comune. A cinque anni da Laudato si'* [Op weg voor de zorg voor het gemeenschappelijke huis. Vijf jaar naar *Laudato si'*], LEV, 31 mei 2020.

¹⁰ Tweede Vaticaans Oecum. Conc., past. const. *Gaudium et spes*, 26.

belangrijk en noodzakelijk, allen geroepen om samen te roeien”¹¹ omdat “niemand zich alleen redt”¹² en geen enkele geïsoleerde nationale staat het gemeenschappelijk welzijn van de eigen bevolking kan waarborgen.¹³

* De zorg door middel van solidariteit

Solidariteit brengt concreet de liefde voor de ander tot uitdrukking, niet als een vaag gevoel, maar als “resolute en volhardende vastberadenheid zich in te zetten voor het gemeenschappelijk welzijn, ofwel voor het welzijn van allen en ieder afzonderlijk, omdat wij allen waarlijk verantwoordelijk zijn voor allen”.¹⁴ Solidariteit helpt ons de ander te zien - hetzij als persoon, hetzij in ruime zin als volk of natie -, niet als een statistisch gegeven of een middel om uit te buiten of weg te werpen, wanneer het niet nuttig meer is, maar als onze naaste, onze reisgezel, evenals wij geroepen ZIJN om deel te nemen aan het feestmaal van het leven, waaraan wij allen gelijkelijk door God worden uitgenodigd.

* De zorg voor en het behoud van de schepping

De encycliek *Laudato si'* toont de onderlinge samenhang van heel de geschapen werkelijkheid en laat duidelijk de eis tot uitdrukking komen om tegelijk te luisteren naar de kreet van de behoeftigen en die van de schepping. Uit dit aandachtig en voortdurend luisteren kan een doelmatige zorg voor de aarde, ons gemeenschappelijk huis, en de armen voortkomen. Wat dit betreft, wil ik opnieuw beklemtonen dat “een gevoel van innige verbondenheid met de natuur niet echt kan zijn, als er tegelijkertijd in het hart geen tederheid, medeleven en bezorgdheid is voor de medemens”.¹⁵ “Vrede, gerechtigheid en behoud van de schepping zijn drie kwesties die geheel met elkaar in verband staan, die men nooit zo zal kunnen scheiden dat ze apart behandeld kunnen worden, wil men niet opnieuw vervallen tot reductionisme”.¹⁶

7. Het kompas voor een gemeenschappelijke koers

In een tijd die door een cultuur van verspilling wordt gekenmerkt, geconfronteerd met een toename van ongelijkheid binnen en tussen de naties¹⁷ wil ik leiders van regeringen en internationale organisaties, zakenlui en wetenschappers, opinieleiders en opvoeders uitnodigen om een “kompas” van de hierboven genoemde beginselen ter hand te nemen om het proces van globalisering een *gemeenschappelijke koers* te geven, “een werkelijk menselijke koers”.¹⁸ Deze zou het immers mogelijk maken de waardigheid en de waarde van iedere persoon te waarderen, samen en in solidariteit voor het gemeenschappelijk welzijn te handelen en allen die lijden onder armoede, ziekte, slavernij, discriminatie en conflicten, op te beuren. Ik moedig allen aan door middel van dit kompas profeten en getuigen te worden van een cultuur van zorg om

¹¹ Bijzonder gebedsmoment in de tijd van een epidemie, 27 maart 2020.

¹² *Ibid.*

¹³ Vgl. encycl. *Fratelli tutti* (3 oktober 2020), 8; 153.

¹⁴ De heilige Johannes Paulus II, encycl. *Sollicitudo rei socialis* (30 december 1987), 38.

¹⁵ Encycl. *Laudato si'* (24 mei 2015), 91.

¹⁶ Conferentie van het Dominicaanse Episcopaat, past. brief *Sobre la relación del hombre con la naturaleza* [Over de relatie tussen de mens met de natuur] (21 januari 1987); vgl. encycl. *Laudato si'* (24 mei 2015), 92.

¹⁷ Vgl. encycl. *Fratelli tutti* (3 oktober 2020), 125.

¹⁸ *Ibid.*, 29.

aan zoveel bestaande maatschappelijke ongelijkheid een einde te maken. En dat zal alleen maar mogelijk zijn met een sterke en wijdverspreide hoofdrol van de vrouw in het gezin en op ieder maatschappelijk, politiek en institutioneel terrein.

Het *kompas* van de maatschappelijke beginselen, noodzakelijk om een cultuur van zorg te bevorderen, is ook richtinggevend voor de relaties tussen de naties, die hun inspiratie zouden moeten vinden in broederschap, wederzijds respect, solidariteit en inachtneming van het internationaal recht. Desbetreffend dienen de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens opnieuw benadrukt te worden, die onvervreemdbaar, universeel en ondeelbaar zijn.¹⁹

Er dient ook het respect voor het humanitaire recht in herinnering te worden gebracht, vooral in deze tijd waarin conflicten en oorlogen elkaar zonder onderbreking opvolgen. Helaas kunnen veel streken en gemeenschappen zich de tijd niet meer heugen dat ze in vrede en veiligheid leefden. Talrijke steden zijn als het ware epicentra van onveiligheid geworden: de inwoners ervan vechten om hun normale levensritme te behouden, omdat zij zonder onderscheid worden aangevallen en gebombardeerd door explosieven, artillerie en lichte wapens. Kinderen kunnen niet studeren. Mannen en vrouwen kunnen niet werken om hun gezinnen te onderhouden. Hongersnood verspreidt zich, waar hij vroeger onbekend was. Mensen worden gedwongen te vluchten en laten daarbij niet alleen hun huizen achter, maar ook hun familiegeschiedenis en culturele wortels.

Er zijn zeer veel oorzaken van een conflict, maar het resultaat is altijd hetzelfde: verwoesting en humanitaire crisis. Wij moeten pas op de plaats maken en ons afvragen: wat heeft geleid tot normalisering van het conflict in de wereld? En vooral, hoe kunnen wij ons hart bekeren en onze mentaliteit veranderen om werkelijk naar vrede in solidariteit en broederschap te zoeken?

Hoeveel middelen worden gebruikt voor wapens, in het bijzonder nucleaire wapens,²⁰ middelen die voor belangrijkere prioriteiten gebruikt zouden kunnen worden, zoals het verzekeren van de veiligheid van individuen, het bevorderen van de vrede en de integrale menselijke ontwikkeling, de strijd tegen de armoede, het waarborgen van de behoeften op het gebied van de gezondheidszorg. Ook dit wordt trouwens aan het licht gebracht door wereldwijde problemen zoals de huidige Covid-19 pandemie en de klimaatveranderingen. Wat zou het een moedige beslissing zijn “met het geld dat wordt gebruikt voor wapens en andere militaire uitgaven, een “wereldfonds” te stichten om definitief de honger uit te kunnen bannen en bij te dragen aan de ontwikkeling van de armste landen”!²¹

8. Om tot een cultuur van zorg op te voeden

Het bevorderen van een cultuur van zorg vereist een *educatief proces* en het kompas van de maatschappelijke beginselen is daartoe een betrouwbaar instrument voor

¹⁹ Vgl. *Boodschap aan de deelnemers aan de internationale conferentie “I diritti umani nel mondo contemporaneo: conquiste, omissioni, negazioni* [Se mensenrechten in de wereld van vandaag: verworvenheden, omissies, ontkenningen], Rome, 10-11 december 2018.

²⁰ Vgl. *Boodschap aan de conferentie van de UNO, gericht op het onderhandelen over een juridisch bindend instrument betreffende het verbod op nucleaire wapens dat leidt tot een totale uitbanning ervan*, 23 maart 2017.

²¹ *Videoboodschap ter gelegenheid van Wereldvoedseldag 2020*, 16 oktober 2020.

verschillende met elkaar in verband staande contexten. Ik zou desbetreffend enkele voorbeelden willen aanreiken.

- De opvoeding tot zorg wordt in het *gezin* geboren, de natuurlijke en fundamentele kern van de maatschappij, waar men leert in relatie en wederzijds respect te leven. Het gezin heeft er echter behoefte aan in de gelegenheid te worden gesteld om deze vitale en onmisbare taak te kunnen vervullen.

- Ook andere, steeds in samenwerking met het gezin, met de opvoeding belaste actoren als scholen en universiteiten en de sociale media²² zijn geroepen een systeem van waarden door te geven gebaseerd op de erkenning van de waardigheid van iedere persoon, iedere taal, etnische en religieuze gemeenschap en van de fundamentele rechten die daaruit voortvloeien. Opvoeding vormt een van de meest rechtmatige en solidaire pijlers van de maatschappij.

De *godsdiens*ten in het algemeen en de religieuze leiders in het bijzonder kunnen een onvervangbare rol spelen in de overdracht aan gelovigen en de maatschappij van de waarden als solidariteit, respect voor verschillen, opname van en zorg voor de meest kwetsbare broeders en zusters. Wat dit betreft breng ik de woorden van paus Paulus VI in herinnering, gericht tot het parlement van Oeganda: “Wees niet bang voor de Kerk; zij eert u, zij voedt voor u eerlijke en loyale burgers op, zij wakkert geen rivaliteit en verdeeldheid aan, zij tracht gezonde vrijheid, maatschappelijke gerechtigheid, vrede te bevorderen; als zij enige voorkeur heeft, dan is dat voor de armen, de opvoeding van de kleinen en het volk, de zorg voor de lijdenden en de verworpenen”.²³

Aan allen die bij de publieke dienst betrokken zijn en bij internationale organisaties, zowel gouvernementeel en non-gouvernementeel, en allen die op verschillende titel werkzaam zijn op het gebied van opvoeding en onderzoek, hernieuw ik mijn bemoediging, opdat men kan komen tot een doel van een opvoeding “die opener en inclusiever is, in staat tot geduldig luisteren, een constructieve dialoog en wederzijds begrip”.²⁴ Ik wens dat deze uitnodiging, gedaan in het kader van een *Wereldwijd Opvoedkundig Pact*, een ruime en rijk geschakeerde bijval vindt.

9. *Er is geen vrede zonder een cultuur van zorg*

Een cultuur van zorg in de zin van een gemeenschappelijke, solidaire en inclusieve inzet om de waardigheid en het welzijn van allen te beschermen en te bevorderen, in de zin van de bereidheid tot zorg, tot medelijden, verzoening en genezing, wederzijds respect en wederzijdse aanvaarding, een bevoorrechte weg om te bouwen aan vrede. “In veel delen van de wereld zijn er wegen van de vrede noodzakelijk die open wonden genezen, er is behoefte aan vredestichters, mannen en vrouwen die bereid

²² Vgl. Benedictus XVI, “*Educare i giovani alla giustizia e alla pace*” [Jongeren opvoeden tot gerechtigheid en vrede]. *Videoboedschap voor de 45ste Wereldvrede*dag, 1 januari 2018 (8 december 2011, 2; *Vinci l’indifferenza e conquista la pace* [Overwin de onverschilligheid en verover de vrede]”. *Boedschap voor de 49ste Wereldvrede*dag, 1 januari 2016 (8 december 2015), 6.

²³ *Toespraak tot de afgevaardigden en de senatoren van Oeganda*, Kampala, 1 augustus 1969.

²⁴ *Boedschap voor het lanceren van een Opvoedkundig Pact*, 12 september 2019: *L’Osservatore Romano*, 13 september 2019, p. 8.

zijn processen van genezing en een vernieuwde ontmoeting met durf op gang te brengen”.²⁵

In deze tijd waarin het schip van de mensheid, heen en weer geschud door de storm van de crisis, met moeite vooruitgaat op zoek naar een kalmere en helderdere horizon, kunnen het roer van de menselijke waardigheid en het “kompas” van de fundamentele maatschappelijke beginselen het ons mogelijk maken met een veilige en gemeenschappelijke koers te varen. Laten wij als christenen de blik gericht houden op de Maagd Maria, Sterre der Zee en Moeder van de hoop. Laten wij allen samenwerken om voorwaarts te gaan naar een nieuwe horizon van liefde en vrede, broederschap en solidariteit, wederzijdse steun en wederzijdse aanvaarding. Laten wij niet bezwijken voor de verleiding ons niet voor de ander, vooral voor de zwaksten, te interesseren, laten wij er niet aan wennen het gezicht af te wenden,²⁶ maar laten wij ons iedere dag concreet ervoor inzetten “een gemeenschap te vormen van broeders en zusters die elkaar aanvaarden en voor elkaar zorgen”.²⁷

Uit het Vaticaan, 8 december 2020.

Franciscus

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers
Copyright: Liberia Editrice Vaticana/SRKK

²⁵ Encycl. *Fratelli tutti* (3 oktober 2020), 225.

²⁶ Vgl. *ibid.*, 64.

²⁷ *Ibid.*, 96; vgl. “Broederschap, grondslag en weg naar vrede. Boodschap voor de viering van de 47ste Wereldvrede dag 1 januari 2014 (8 december 2013), 1.